

Βραζιλιάνοι ποιητές

Manuel Bandeira

Ο Manuel Bandeira, ο πολύ σημαντικός μοντερνιστής ποιητής, γεννήθηκε στο Recife, την πρωτεύουσα του Pernambuco, στη βορειοανατολική Βραζιλία, το 1886, και ήταν γιος ενός μηχανικού από την περιοχή αυτή. Μετά από μερικά χρόνια η οικογένειά του μετακόμισε στο Ρίο ντε Ιανέιρο, που ήταν τότε η πρωτεύουσα της χώρας.

Στη νεότητά του αρρώστησε βαριά από φυματίωση και θεωρήθηκε απαραίτητο να νοσηλευτεί στο Κλαβαντέλ, στην Ελβετία, όπου συνάντησε τον νεαρό τότε Πωλ Ελυάρ. Η αρρώστια του καταγράφεται, με διάφορους τρόπους, και σε όλες τις περιόδους, στο ποιητικό του έργο. Όταν, όχι ολότελα θεραπευμένος, επέστρεψε στη Βραζιλία, έμεινε τον περισσότερο καιρό στο Ρίο ντε Ιανέιρο, όπου εργάστηκε ως καθηγητής της πορτογαλικής γλώσσας και λογοτεχνίας.

Η πρώτη του ποιητική συλλογή, *Η στάχτη των ωρών*, εκδόθηκε το 1917. Ακολούθησαν οι συλλογές: *Καρναβάλι* (1919), *Ο διαλυμένος ρυθμός* (1924), όπου γίνονται φανερά αρκετά μοντερνιστικά στοιχεία, *Ελευθεριάζοντας* (*Libertinag* – 1930), όπου επιβεβαιώνεται πλήρως η μοντερνιστική στροφή και ένα προσωπικό, πρωτοποριακό ύφος. Δεν πήρε μέρος ο ίδιος στην Εβδομάδα Σύγχρονης Τέχνης του Σάο Πάολο, τον Φεβρουάριο του 1922, αφετηρία της παραπέρα εξέλιξης του μοντερνιστικού κινήματος. Διαβάστηκε, όμως, τη δεύτερη μέρα των εκδηλώσεων, το ποίημά του *Οι βάτραχοι*, που έγινε το σήμα κατατεθέν της νέας μοντερνιστικής βραζιλιάνικης ποίησης. Το 1936 εκδόθηκε ένα από τα σημαντικότερα ποιητικά του βιβλία, το *Αστέρι του πρωινού*, και την ίδια χρονιά τα πεζά του *Χρονικά της επαρχίας της Βραζιλίας*. Άλλα ενδιαφέροντα βιβλία του: *Mafuá do Malungo* (1948), *Opus 10* (1952), *Αστέρι του βραδιού* (1963), *Αστέρι της ολόκληρης ζωής* (1966). Δημοσίευσε επίσης διάφορα χρονικά κι αναμνήσεις, κριτικά ή φιλολογικά κείμενα, οργάνωσε ποιητικές ανθολογίες και έκανε αρκετές μεταφράσεις: *Μαρία Στιούαρτ* του Σίλλερ, *Μάκμπεθ* του Σαίξπηρ, *Η Καταθθόνια Μηχανή* του Ζαν Κοκτώ κ.ά.

Η ποίησή του, που σημάδεψε όλη την πρώτη περίοδο του μοντερνισμού όπως είπαμε, και γενικότερα την εξέλιξη όλης της σύγχρονης βραζιλιάνικης ποίησης, εμπεριέχει και πολλά πρωτοποριακά στοιχεία. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί σε πολλά από τα ποιήματά του είναι η προφορική, καθομιλουμένη γλώσσα, με τον ιδιαίτερο διαλεκτικό και συντακτικό

της πλούτο, αλλά, μερικές φορές, για συγκεκριμένους σκοπούς, χρησιμοποιεί και διάφορα επαγγελματικά λεξιλόγια, νεολογισμούς κ.λπ. Χρησιμοποιεί επίσης, σε πολλές από τις συλλογές του, με πολύ δημιουργικό τρόπο και επινοητικότητα, τον ελεύθερο στίχο, ενώ μερικά του ποιήματα αποδείχτηκαν προδρομικά του κινήματος της συγκεκριμένης ποίησης. Πέθανε στο Ρίο ντε Ιανείρο το 1968.

Επτά ποιήματα του Manuel Bandeira

ΠΟΙΗΤΙΚΗ

Μπούχτισα απ' το λογικό λυρισμό
Απ' το λυρισμό με καλούς τρόπους
Απ' το λυρισμό δημόσιο υπάλληλο με βιβλίο γρήγορης αξιολόγησης
πρωτόκολλο και εκδηλώσεις εκτίμησης στον Κ. Διευθυντή

Μπούχτισα από το λυρισμό που σταματά και πάει να διερευνήσει στο λεξικό
τη λαϊκή εκδοχή μιας λέξης

Κάτω οι καθαρολόγοι
Όλες οι λέξεις ιδιαίτερα οι παγκόσμιοι βαρβαρισμοί
Όλες οι κατασκευές ιδιαίτερα οι συντακτικές εξαιρέσεις
Όλοι οι ρυθμοί ιδιαίτερα οι χωρίς αριθμό

Μπούχτισα απ' το λυρισμό, αισθηματικό
Πολιτικό
Ραχητικό
Συφιλιδικό
Από κάθε λυρισμό που συνθηκολογεί μ' όποιον θέλει
Να 'ναι έξω απ' τον εαυτό του

Εξάλλου δεν είναι λυρισμός
Θα 'ναι λογιστική ταμπέλα με συν-ημιτόνια γραμματέας του
παραδειγματικού εραστή
με εκατό πρότυπα για γράμματα και διαφορετικούς τρόπους
για να ικανοποιεί τις γυναίκες, κ.λπ.

Αγαπώ καλύτερα το λυρισμό των τρελών
Το λυρισμό των μεθυσμένων

Το δύσκολο και οδυνηρό λυρισμό των μεθυσμένων
Το λυρισμό των σαιξπηρικών κλόουν

- Δεν θέλω πια να ξέρω το λυρισμό που δεν είναι απελευθέρωση.

* * *

ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Τι ωραίες που είν' οι γυναίκες
Είν' άστοχο να σκέφτεσαι πως είν' από το φόρεμα...
Κι έπειτα δεν υπάρχουν μόνο οι όμορφες:
Υπάρχουν ακόμα κι οι συμπαθητικές.
Κι οι άσχημες, κάποιες άσχημες που στα μάτια τους βλέπω:
Μια κοπελίτσα που τη δέρνουν και την πατούν και ποτέ δε βγαίνει απ' την κουζίνα.

Τι καλό που πρέπει να 'ναι να σου αρέσει μι' άσχημη!
Η αγάπη μου ωστόσο δεν έχει καλοσύνη καμιά,
Είν' αδύναμη! Αδύναμη!
Θεέ μου, εγώ αγαπώ σαν τα παιδάκια...

Είσ' όμορφη, σα μια ιστορία από παραμύθι...
Κι εγώ σε χρειάζομαι όπως χρειαζόμουν μανούλα και πατέρα
(Τον καιρό που σκεφτόμουν πως οι κλέφτες μέναν
στο λόφο πίσω απ' το σπίτι και είχαν ξύλινο κεφάλι).

* * *

ΝΥΧΤΕΡΙΝΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ

Χτύπησαν την πόρτα μου,
Πήγα ν' ανοίξω, δεν είδα κανέναν.
Ήταν η ψυχή της νεκρής;

Δεν είδα κανέναν, μα κάποιος
Μπήκε στο έρημο δωμάτιο
Και το δωμάτιο αμέσως άλλαξε.
Ξάπλωσα στο κρεβάτι και κοντά
Στο κρεβάτι κάποιος κάθισε.

Ήταν η σκιά της νεκρής;
 Ποιας νεκρής; Η αθωότητα; Η παιδική ηλικία;
 Ό,τι συνέλαβε, απόβαλε,
 Ή ό,τι υπήρξε και δεν είναι σήμερα παρά απόσταση;

Ευλογημένη να είναι αυτή που επέστρεψε!
 Τρεις φορές ευλογημένη η νεκρή,
 Όποια μπορεί να είναι η νεκρή
 Που χτύπησε την πόρτα μου.

* * *

ΤΕΡΕΖΑ

Την πρώτη τη φορά που είδα την Τερέζα
 Πως είχε σκέφτηκα ηλίθια πόδια
 Κι ακόμη σκέφτηκα πως το κεφάλι της έμοιαζε μ' ένα πόδι

Όταν ξανά είδα την Τερέζα
 Σκέφτηκα πως τα μάτια της ήταν πολύ πιο γέρικα απ' το υπόλοιπο κορμί της
 (Τα μάτια της γεννήθηκαν κι έμειναν δέκα χρόνια προσμένοντας το υπόλοιπο κορμί της να γεννηθεί).

Την τρίτη τη φορά δεν είδα πια τίποτε
 Οι ουρανοί έσμιξαν με τη γη
 Και του Θεού το πνεύμα γύρισε για να κινείται στην όψη πάνω των νερών.

* * *

ΤΟ ΖΩΟ

Είδα χτες ένα ζώο
 Μεσ στα σκουπίδια της αυλής
 Τροφή να ψάχνει ανάμεσα στ' αποφάγια.

Όταν έβρισκε κάτι,
 Δεν το εξέταζε ούτε το μύριζε:
 Το καταβρόχθιζε με βουλμία.

Το ζώο δεν ήταν σκύλος,
 Δεν ήταν γάτος,
 Δεν ήταν αρουραίος.

Το ζώο, Θεέ μου, ήτανε άνθρωπος.

* * *

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΝΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΟΥ

Ο άνεμος σαρώνει τα φύλλα,
 Ο άνεμος σαρώνει τους καρπούς,
 Ο άνεμος σαρώνει τους ανθούς...
 Κι η ζωή μου μένει
 Κάθε φορά πιο γεμάτη
 Από καρπούς, ανθούς, φύλλα.
 Ο άνεμος σαρώνει τα φώτα,
 Ο άνεμος σαρώνει τις μουσικές,
 Ο άνεμος σαρώνει τ' αρώματα...
 Κι η ζωή μου μένει
 Κάθε φορά πιο γεμάτη
 Από αρώματα, αστέρια, τραγούδια.
 Ο άνεμος σαρώνει τα όνειρα
 Και σαρώνει τις φιλίες...
 Ο άνεμος σαρώνει τις γυναίκες...
 Κι η ζωή μου μένει
 Κάθε φορά πιο γεμάτη
 Από αισθήματα και γυναίκες.
 Ο άνεμος σαρώνει τους μήνες
 Και σαρώνει τα χαμόγελά σου...
 Ο άνεμος όλα τα σαρώνει!
 Κι η ζωή μου μένει
 Κάθε φορά πιο γεμάτη
 Από όλα.

* * *

ΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΠΡΩΙΝΟΥ

Θέλω τ' άστρο του πρωινού
Πού είναι τ' άστρο του πρωινού;
Φίλοι μου εχθροί μου
Ψάξτε τ' άστρο του πρωινού

Εξαφανίστηκε γυμνό
Εξαφανίστηκε με ποιον;
Ψάξτε παντού

Λένε πως είμαι άνθρωπος χωρίς υπερηφάνεια
Άνθρωπος που όλα τα δέχεται
Τι να μ' ενδιαφέρει;
Θέλω το άστρο του πρωινού

Τρεις μέρες και τρεις νύχτες
Ήμουνα δολοφόνος κι αυτόχειρας
Κλέφτης, απατεώνας, πλαστογράφος

Παρθένα με λάθος φύλο
Διώκτης των τεθλιμμένων
Καμηλοπάροδαλη με δυο κεφάλια
Αμαρτήστε για όλους αμαρτήστε με όλους

Αμαρτήστε με τους αλήτες
Αμαρτήστε με τους λοχίες
Αμαρτήστε με τους τυφεκιοφόρους του ναυτικού
Αμαρτήστε με όλους τους τρόπους

Με τους έλληνες και με τους τρώες
Με τον παπά και τον καντηλιανάφτη
Με το λεπρό του Πόουζο Άλτο

Έπειτα μαζί μου

Θα σε περιμένω με παιγνίδια γιορτινά, ασκήσεις, έφιππες
παρελάσεις, θα φάω γη και θα σου πω πράγματα μιας τόσο
απλής τρυφερότητας
Που θα λιποθυμήσεις

Ψάξτε το παντού
 Αγνό ή πεσμένο στην έσχατη κατάπτωση
 Θέλω το άστρο του πρωινού

* * *

Jorge de Lima

Ο Jorge de Lima γεννήθηκε στην πόλη União της πολιτείας Alagoas, το 1893. Σπούδασε Ιατρική στο Σαλβαδόρ και αργότερα στο Ρίο ντε Ιανέιρο, όπου ολοκλήρωσε τη διατριβή του, με θέμα τις υπηρεσίες υγιεινής στην πρωτεύουσα. Φοιτητής ακόμη δημοσίευσε την πρώτη του συλλογή, *XIV Αλεξανδρινοί* (1914). Χωρίς να εγκαταλείψει την ιατρική κατέλαβε διάφορες δημόσιες θέσεις, όπως Γενικός Διευθυντής της Δημόσιας Παιδείας και Υγείας. Εκλέχτηκε βουλευτής, και εκτός από την ποίηση ασχολήθηκε και με τη ζωγραφική. Πέθανε στο Ρίο ντε Ιανέιρο το 1953.

Στις πρώτες συλλογές του φαίνεται η επίδραση που δέχτηκε από τον παρνασσισμό και από τον συμβολισμό. Από τη συλλογή του *Ο Κόσμος του Απίθανου Παιδιού* (1925), και ιδίως με τα ποιήματα *Essa Negra Fulô* (1928), όπως και αργότερα με τη συλλογή *Νέγρικα ποιήματα* (1947), το ποιητικό του έργο εντάσσεται σ' έναν προχωρημένο μοντερνισμό, και αντλεί διάφορα σημαίνοντα γλωσσικά στοιχεία από τις λαϊκές και αφρικάνικες παραδόσεις, από τη λαϊκή μουσική και το τραγούδι.

Σ' ορισμένες από τις συλλογές του –όπως π.χ. *Ποιήματα* (1927), *Νέα ποιήματα* (1929) και *Χρόνος και Αιωνιότητα* (1935), βιβλίο που έγραψε σε συνεργασία με τον Murilo Mendes– διαπιστώνουμε επίσης την επίδραση που δέχτηκε από έναν ιδιότυπο μυστικισμό, με αλληγορικό αλλά και ερμητικό χαρακτήρα.

Με τη συλλογή *Ο Άραπτος Χιτώνας* (1938) και ιδίως με την *Επιπόηση του Ορφέα* (1952) εξέλιξε την ποιητική του προς έναν πιο προσωπικό δρόμο: πλούσιο και ετερογενές λεξιλόγιο, θεματική και μορφική πολυπλοκότητα, βιβλικές και ραψωδικές ενθυμήσεις, θρησκευτικότητα, όπου ενοράσεις και παραισθήσεις διατηρούν σχέσεις με την ποιητική και τις μεθόδους των σουρεαλιστών.

Δύο ποιήματα του Jorge de Lima

Η ΝΥΧΤΑ ΕΠΕΣΕ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΜΟΥΡΑΓΙΟ

Η νύχτα έπεσε πάνω στο μουράγιο
 βαριά με χρώμα κάρβουνου.
 Τρίζουνε τροχαλίες στο σκοτάδι.
 Για πού πάνε τα πλοία αυτά;

Ίσως για τις Ινδίες.
Για πού πάνε;

Αρχικαπετάνιε, αρχικαπετάνιε,
θέλεις να μου πεις πού βρίσκεται
το νησί του Άγιου Μπραντάου;

Η νύχτα έπεσε πάνω στο μουράγιο
βαριά με χρώμα κάρβουνου.
Τριζούνε τροχαλίες στο σκοτάδι.
Από πού έρχονται τα πλοία αυτά;

Είναι καραβέλες; Είναι δουλεμπορικά;
Είναι καραβέλες κι είναι δουλεμπορικά.
Δουλεύουν βρώμικα τσούρμα στις καραβέλες.

Ξένοι που γίνονται μαύροι
γιατί δουλεύουν μες στο κάρβουνο.
Λιμενεργάτες δουλεύουν, δουλεύουν,
ανεβαίνουν κατεβαίνουν μες στ' αμπάρια.
Για πού πάνε τα πλοία αυτά;

Πηδούν στη γη μεταμφιεσμένοι μετανάστες,
γυναίκες, παιδιά μες στο σκοτάδι.
Από πού έρχονται αυτοί οι άνθρωποι;
Γενναίοι άνθρωποι δεν υπάρχει πια γης στη Σάντα Κρουζ!

Ω ανεπιθύμητοι, ποια είναι η χώρα,
ποια είναι η χώρα που επιθυμείτε;
Ποιο είναι τ' όνομα αυτών των πλοίων
που δεν διαβάζεται μες στο σκοτάδι;
Πάνε ν' ανακαλύψουν το Παππά Ζοάο;
Μέσα στη γεωγραφία μου δεν υπάρχει
Παρά το ακρωτήριο Όχι, χαμένο μες στη θάλασσα.

Η νύχτα έπεσε πάνω στο μουράγιο
βαριά, με χρώμα κάρβουνου.

Τα πλοία αυτά πάνε για το Κονγκό;

Πού βρίσκεται το Καστέλο ντε Σάγκρες;
Αρχικαπετάνιε πού είναι το Κογκκό;
Βρίσκεται στην Ανατολή, στην ερεβώδη θάλασσα;
Αρχικαπετάνιε, χάθηκα στη θάλασσα.
Πού βρίσκεται το νησί μου;

Για πού πάνε οι εξόριστοι;
αυτοί που δουλεύουν μέσα στη νύχτα,
ακούγοντας να τρίζουν οι τροχαλίες αυτές;
Αρχικαπετάνιε τι μαύρη νύχτα
έπεσε πάνω στο μουράγιο,
έπεσε πάνω στο χάος αυτό!

* * *

ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

Προλετάρια γυναίκα – μοναδική φάμπρικα
που έχει ο εργάτης (φάμπρικα παιδιών)
εσύ
μες στην υπερπαραγωγή σου ανθρώπινης μηχανής
δίνεις αγέλους για τον Κύριο Ιησού,
δίνεις μπράτσα για τον κύριο αστό.

Προλετάρια γυναίκα,
ο εργάτης, ο ιδιοκτήτης σου
πρέπει να δει, πρέπει να δει:
η παραγωγή σου,
η υπερπαραγωγή σου
αντίθετα από τις μηχανές των αστών
ότι σώζει τον ιδιοκτήτη σου.

* * *

Cecília Meireles

Η Cecilia Meireles, που αναγνωρίζεται από όλους ως μια από τις σημαντικότερες ποιήτριες της Βραζιλίας, γεννήθηκε τον Νοέμβριο του 1901 στο Ρίο ντε Ιανέιρο. Έχασε σε μικρή ηλικία τους γονείς της και μεγάλωσε με τον παππού και τη γιαγιά της. Σε ηλικία 16 ετών έγινε καθηγήτρια στη Δημόσια Εκπαίδευση.

Το 1919 δημοσιεύτηκε η πρώτη της συλλογή *Φαντάσματα*. Από το 1923 και μετά γίνεται φανερή στα έργα της η επίδραση του μοντερνισμού: *Ποτέ πια...* και *Ποίημα των Ποιημάτων* (1923), *Παιδί αγάπη μου* (1924), *Μπαλάντες για τον Βασιλιά* (1925).

Από το 1925 ως το 1939 αφιερώθηκε στις εκπαιδευτικές της δραστηριότητες και δημοσίευσε διάφορα βιβλία για παιδιά και νέους, ενώ το 1934 ίδρυσε την Παιδική Βιβλιοθήκη στο Ρίο ντε Ιανέιρο.

Το 1939 εκδόθηκε μια από τις πιο σημαίνουσες ποιητικές συλλογές της, το *Ταξίδι*, που δείχνει τη βαθιά ωριμότητά της, καθώς και την τεχνική και μορφολογική δεινότητά της. Ακολούθησαν οι συλλογές: *Ακαθόριστη Μουσική* (1942), *Απόλυτη Θάλασσα* (1945), *Φυσική Προσωπογραφία* (1949), *...Ποιήματα Γραμμένα στην Ινδία* (1962), *Solombra* (1963), ή *Αυτό ή Εκείνο* (1964) κ.ά.

Έγραψε ακόμη διάφορα αφηγηματικά έργα: λυρικές πρόξες για τα παιδικά της χρόνια, τα ταξίδια της, καθώς και χρονικά και αναμνήσεις. Πέθανε τον Νοέμβριο του 1964, στο Ρίο ντε Ιανέιρο.

Τρία ποιήματα της Cecilia Meireles

ΕΛΑΦΡΑΔΑ

Ελαφρό είναι το πουλί
κι η ιπτάμενη σκιά του,
πιο ελαφριά.

Κι ο αέρινος καταρράχτης
Απ' τη χαράδρα του,
πιο ελαφρός.

Κι ό,τι θυμάται, ακούγοντας
να γλιστρά το τραγούδι του,
πιο ελαφρό.

Κι η γρήγορη επιθυμία
αυτής της πιο αρχαίας στιγμής,
πιο ελαφριά,

Κι η αόρατη φυγή
του πικρού διαβάτη,
πιο ελαφριά.

* * *

ΛΟΓΟΣ

Κι είμαι εδώ, τραγουδώντας.

Ένας ποιητής είναι πάντα αδερφός του άνεμου και του νερού:
αφήνει το ρυθμό του απ' όπου περνά.

Έρχομαι από μακριά και πηγαίνω μακριά:
μα έψαξα στο χώμα τα χνάρια του δρόμου μου
και δεν είδα τίποτε, γιατί φύτρωσαν τα χορτάρια κι έφυγαν τα ερπετά.

Έψαξα ακόμη στον ουρανό την ένδειξη μιας τροχιάς,
μα πάντοτε υπήρχαν πολλά σύννεφα.
Και αυτοκτόνησαν οι εργάτες της Βαβέλ.

Γι' αυτό είμαι εδώ, τραγουδώντας.

Αν δεν ξέρω πού είμαι,
πώς μπορώ να ελπίζω πως κάποιος ακούγοντας μ' ακούει;

Αχ! Αν δεν ξέρω ούτε ποιος είμαι,
πώς μπορώ να ελπίζω πως θα 'ρθει κάποιος που να μ' αγαπάει;

* * *

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

Δεν έχω αυτό το χθεσινό πρόσωπο,
τόσο ήρεμο, τόσο θλιμμένο, τόσο αδύνατο,
ούτε αυτά τα τόσο άδεια μάτια,
ούτε το πικρό χείλι.

Δεν έχω αυτά τ' αδύναμα χέρια,
τόσο ακίνητα και κρύα και νεκρά:

δεν έχω αυτή την καρδιά
που ούτε φαίνεται.

Δεν δέχομαι αυτή την αλλαγή,
τόσο απλή, τόσο βέβαιη, τόσο εύκολη:
- Σε ποιον καθρέφτη χάθηκε
το πρόσωπό μου;

* * *

Carlos Drummond de Andrade

Ο Carlos Drummond de Andrade, ο μεγάλος βραζιλιάνος ποιητής, γεννήθηκε το 1902, στη μικρή πόλη Ιταμπίρα των Μίνας Ζεράς. Σπούδασε τη φαρμακευτική επιστήμη και ολοκλήρωσε τις σπουδές του το 1925. Δίδαξε ωστόσο για μερικά χρόνια πορτογαλικά και γεωγραφία στην Ιταμπίρα, πριν να διοριστεί δημόσιος υπάλληλος.

Το 1934 εγκαταστάθηκε στο Ρίο ντε Ιανείρο, όπου συνέχισε να εργάζεται ως δημόσιος υπάλληλος, ενώ παράλληλα είχε ήδη αρχίσει να ασχολείται με τη δημοσιογραφία, δραστηριότητα που δεν εγκατέλειψε μέχρι σχεδόν το τέλος της ζωής του.

Το 1930 εκδόθηκε η πρώτη συλλογή του *Alguma poesia* (*Κάποια ποίηση*), που προκάλεσε μεγάλο θόρυβο, πολεμικές και αντικρουόμενες κριτικές. Σήμερα θεωρείται ότι αποτελεί μια αισθητική τομή στη σύγχρονη πορτογαλόφωνη ποίηση και απαρχή μιας δεύτερης περιόδου του βραζιλιάνικου μοντερνισμού των χρόνων του 1920. Τα χρόνια του 1930 πλουτίζοντας τη γραφή του με έναν γλωσσικού χαρακτήρα πειραματισμό εξέδωσε ανάμεσα σε άλλες και τις σημαντικές συλλογές του *Sentimento do mundo* (*Αίσθημα του κόσμου*), 1940, και *A rosa do povo* (*Το ρόδο του λαού*), 1945, που δείχνουν μian ουσιαστική κοινωνικοποίηση της ποίησής του.

Αυτή η ιστορική περίοδος, πρέπει να το επισημάνουμε εδώ, σημαδεύεται από την επιβολή του φασιστικού τύπου νέου κράτους (*estado novo*) του Γκετούλιο Βάργκας και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά και από την αντιπαράθεση στο καταπιεστικό αυτό καθεστώς, καθώς και από μια ριζοσπαστική πνευματικού τύπου αντίσταση στον πόλεμο αρχαίων ποιητών, συγγραφέων, καλλιτεχνών και διανοουμένων. Είναι πολύ σημαίνον το γεγονός ότι το 1945, μετά από πρόσκληση του γνωστού ηγέτη του κομμουνιστικού κόμματος της Βραζιλίας Λουίς Κάρολος Πρέστες, δέχτηκε να εργαστεί ως συνεκδότης της κομμουνιστικής εφημερίδας *Λαϊκό Βήμα*. Στην ποίησή του εκείνης της περιόδου ο Carlos Drummond de Andrade εκφράζει ένα μεγάλο άνοιγμα προς τους άλλους ανθρώπους, μian *επιθυμία για επικοινωνία* μαζί τους, και *ποιητική κατανόηση* των βαθιών και ουσιαστικών προβλημάτων τους, με όργανο την ίδια τη γλώσσα και χωρίς να παγιδευείται από τις ρητορικές ευκολίες της διαδεδομένης τότε στρατευμένης ποίησης.

Με τη συλλογή του *Claro enigma* (*Φωτεινό αίνιγμα*), 1951, εγκαινιάζεται μια καινούργ-

για περίοδο για το ποιητικό του έργο που φτάνει ως το *Lição de coisas* (*Μάθημα των πραγμάτων*), 1962. Γίνεται φανερή σε ορισμένα ποιήματά του αυτών των συλλογών μια ιδιαίτερου χαρακτήρα μεταφυσική διάσταση, ενώ, παράλληλα, συνεχίζει τον τόσο γόνιμο και προδρομικό πειραματισμό του, παρόλο που φαίνεται ότι, από την άποψη της κατασκευής και της μορφής, ακολουθεί σ' αυτά πιο παραδοσιακούς τρόπους: σημαίνουν παράδειγμα αποτελεί το περίφημο και πολυσχολιασμένο ποίημά του *A Máquina do Mundo* (*Η Μηχανή του Κόσμου*), που συνοψίζει με μοναδικό τρόπο τις υποβλητικές *ενοραματικές* και *δαισθητικές σταθερές* της ποιητικής του εκείνης της περιόδου.

Στις δύο επόμενες πάντως συλλογές του ο ώριμος πειραματισμός του τον οδηγεί στα πιο ουσιαστικά και προσωπικά, από αισθητική άποψη, αποτελέσματα: *Boitempo* (*Βοϊδοχρόνος*), 1968, και *As impurezas do branco* (1973). Στο έργο της ωριμότητάς του σταθμούς αποτελούν επίσης οι συλλογές: *A raikão medida*, 1980, *Corpo* (*Σώμα*), 1984, και *Amar se aprende amando* (*Μαθαίνεις την αγάπη αγαλώντας*), 1985, ενώ μετά από το θάνατό του, το 1987, εκδόθηκε το τολμηρό ποιητικό βιβλίο του *O amor natural* (*Ο φυσικός έρωτας*), και, σαν ένας συγκινητικός αποχαιρετισμός στη ζωή και στην τέχνη του, η συλλογή του *Farewell* (1992).

Δημοσίευσε επίσης μια σειρά από συλλογές με χρονικά ιδίως, αλλά και διηγήματά του, καθώς και μεταφράσεις του γνωστών λογοτεχνικών έργων του Φρανσουά Μοριάκ, του Ονορέ ντε Μπαλζάκ, του Μαρσέλ Προυστ, του Μολιέρου, του Κνουτ Χάμσουν, του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρχα κ.ά.

Τρία ποιήματα του Carlos Drummond de Andrade

ΤΑΞΙΔΙ ΜΕΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Μεσ στην έρημο της Ιταμπίρα
ο ίσκιος του πατέρα μου
με πήρε από το χέρι.
Τόσος χρόνος χαμένος.
Όμως δεν έλεγε τίποτε.
Δεν ήταν μέρα ούτε νύχτα.
Αναστεναγμός; Πέταγμα πουλιού;
Όμως δεν έλεγε τίποτε.

Περπατάγαμε για πολύ.
Εδώ υπήρχε ένα σπίτι.
Πιο μεγάλο ήταν το βουνό.
Τόσοι νεκροί σε σωρό,
Ο χρόνος τρώγοντας τους νεκρούς.
Και στα ερειπωμένα σπίτια,

Περιφρόνηση, κρύο, υγρασία.
Όμως δεν έλεγε τίποτε.

Ο δρόμος που διέσχιζε
με τ' άλογο, καλπάζοντας.
Το ρολόι του. Τα ρούχα του.
Τα νόμιμα χαρτιά του.
Οι ερωτικές του ιστορίες.
Υπάρχει ένα άνοιγμα του μπαούλου
και βίαιες αναμνήσεις.
Όμως δεν έλεγε τίποτε.

Μες στην έρημο της Ιταμπίρα
τα πράγματα γυρνούν για να υπάρξουν,
αποπνιχτικά και ξαφνικά.
Η αγορά των επιθυμιών
εκθέτει τους θλιβερούς θησαυρούς της:
τον πόθο μου να φύγω·
γυμνές γυναίκες· τύψη·
Όμως δεν έλεγε τίποτε.

Πατώντας βιβλία και γράμματα,
ταξιδεύουμε μες στην οικογένεια.
Γάμοι· υποθήκες·
τα φυματικά ξαδέλφια·
η τρελή θεία· η προδομένη
γιαγιά μου μαζί με τις σκλάβες,
να τακτοποιεί μεταξωτά στην αλκόβα.
Όμως δεν έλεγε τίποτε.

Ποιο σκληρό, σκοτεινό ένστικτο
κινούσε το χλωμό του χέρι
να μας σπρώχνει επιδέξια
μέσα στο χρόνο και μέσα σε τόπους
απαγορευμένους;

Κοίταξα τ' άσπρα του μάτια.
Του φώναξα: Μίλα! Η φωνή μου
έτρεμε στον αέρα μια στιγμή,

χτύπησε στις πέτρες. Ο ίσκιος
συνέχισε αργά
αυτό το συγκλονιστικό ταξίδι
μες στο χαμένο βασίλειο.
Όμως δεν έλεγε τίποτε.

Είδα θλίψη, ακατανοησία
και πάνω από μια εξέγερση
που μας δίχαζε μες στο σκοτάδι.
Το χέρι που δεν ήθελα να φιλήσω,
το πιάτο που μ' αρνήθηκαν,
άρνηση συγγνώμης.
Περηφάνια. Νυχτερινός τρόμος.
Όμως δεν έλεγε τίποτε.

Μίλα μίλα μίλα μίλα.
Τον τράβαγα απ' το σακάκι
που διαλύθηκε σαν πηλός.
Απ' τα χέρια, απ' τις μπότες
έπιασα τον αυστηρό του ίσκιο
κι ο ίσκιος ξέφυγε
χωρίς βίαση ούτε αντίδραση.
Όμως έμενε σιωπηλός.

Και ήταν διάφορες σιωπές
που βυθίζονταν μέσα στη δική του.
Ήταν ο κουφός κιόλας παππούς μου
που ήθελε να ακούσει τα ζωγραφισμένα
πουλιά στον ουρανό της εκκλησίας·
η έλλειψή μου από φίλους·
η έλλειψή του από φιλιά·
ήταν οι δύσκολες ζωές μας
και ένας μεγάλος χωρισμός
μες στο μικρό διάστημα της κάμαρης.

Το μικρό διάστημα της ζωής
που μ' έσπρωχνε εναντίον του,
και μες σ' αυτό το διάφανο αγκάλιασμα
είναι σαν να καιγόμουν

ολόκληρος, από σπαραξικάρδιο έρωτα.
Μονάχα σήμερα γνωριζόμαστε!
Γυαλιά, μνήμες, προσωπογραφίες
κυλούν μες στον ποταμό του αίματος.

Τα νερά δεν επιτρέπουν πια
να διακρίνουμε το πρόσωπό του
μακρινό εβδομήντα τόσα χρόνια...

Ένωσα πως με συγχώρεσε
όμως δεν έλεγε τίποτε.
Τα νερά σκεπάζουν το μουστάκι του,
την οικογένεια, την Ιταμπίρα, όλα.

* * *

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΧΑΜΕΝΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Χτύπησα στην πύλη του χαμένου χρόνου, κανένας δεν άκουσε.
Χτύπησα δεύτερη φορά κι ακόμη μι' άλλη κι ακόμη μι' άλλη.
Απάντηση καμιά.
Το σπίτι του χαμένου χρόνου σκεπάζεται από κισσό
το μισό· το άλλο μισό είναι στάχτες.
Σπίτι όπου κανένας δε μένει, κι εγώ να χτυπώ και να καλώ
με τον πόνο μου να χτυπώ και να μην ακούγομαι.
Απλά να χτυπώ. Η ηχώ να φέρνει
την αγωνία μου να μισανοίξω αυτά τα παγωμένα παλάτια.
Η νύχτα και η μέρα συγχέονται στην ελπίδα,
στο χτύπημα και στο χτύπημα.

Ο χαμένος χρόνος βέβαια δεν υπάρχει.
Το μεγάλο σπίτι υπάρχει, άδειο κι αλυσοδεμένο.

* * *

ΤΟ ΛΟΥΛΟΥΔΙ ΚΙ Η ΝΑΥΤΙΑ

Φυλακισμένος στην τάξη μου και σε κάποια ρούχα, πάω στ' άσπρα στο σταχτή δρόμο.

Μελαγχολίες, εμπορεύματα με παραφυλούν.

Πρέπει να συνεχίσω ως την αηδία;

Μπορώ, χωρίς όπλα, να εξεγερθώ;

Βρώμικα μάτια στο ρολόι:

Όχι δεν έφτασε ο καιρός γι' απόλυτη δικαιοσύνη.

Ο καιρός είν' ακόμη για σκατά, κακά ποιήματα, παραισθήσεις κι αναμονή.

Ο φτωχός καιρός, ο φτωχός ποιητής έχουν θεμέλια στο ίδιο αδιέξοδο.

Μάταια επιχειρώ να εξηγηθώ, οι τοίχοι είναι κουφοί.

Κάτω απ' το δέρμα των λέξεων υπάρχουν αριθμοί και κωδικοί.

Ο ήλιος παρηγορεί τους ασθενείς και δεν τους ξαναανιώνει.

Τα πράγματα. Τι θλιβερά είναι τα πράγματα, ιδωμένα χωρίς έμφαση.

Να ξεράσεις αυτή την πλήξη πάνω στην πόλη.

Σαράντα χρόνια και κανένα πρόβλημα λυμένο, ούτε βαλμένο.

Κανένα γράμμα που έγραψες ή που έλαβες.

Όλοι οι άνθρωποι γυρνούν σπίτι τους.

Είναι λιγότερο ελεύθεροι μα παίρνουν εφημερίδες και συλλαβίζουν τον κόσμο,

ξερώντας πως τον χάνουν. Εγκλήματα της γης, όπως τα συγχωρεί;

Πήρα μέρος σε πολλά, άλλα τα έκρυφα.

Κάποια τα βρήκα όμορφα, δημοσιεύτηκαν.

Γλυκά εγκλήματα, που βοηθούν να ζεις.

Καθημερινή αιτία για λάθος, που διανέμεται στο σπίτι.

Οι άγριοι φουρνάρηδες του κακού.

Οι άγριοι γαλατάδες του κακού.

Φωτιά σε όλα, ακόμα και σε μένα.

Στο αγόρι του 1918 που το καλούσαν αναρχικό.

Ωστόσο το μίσος μου είναι ό,τι καλύτερο έχω.

Μ' αυτό σώζομαι και δίνω σε λίγους μια ελάχιστη ελπίδα.

Ένα λουλούδι γεννήθηκε στο δρόμο! Περνούν από μακριά, τραμ, λεωφορεία,

ατσάλινος ποταμός της κυκλοφορίας.

Ένα λουλούδι ακόμα άχρωμο εξαπατά την αστυνομία, σπάζει την ασφαλτο.

Κάνουν απόλυτη σιωπή, παραλύουν οι συμφωνίες, εγγυώμαι πως ένα λουλούδι

γεννήθηκε.

Το χρώμα του δεν προσλαμβάνεται. Τα πέταλά του δεν ανοίγουν.

Τ' όνομά του δεν βρίσκεται στα βιβλία. Είναι άσχημο.

Μα είναι πραγματικά ένα λουλούδι.

Κάθομαι στο έδαφος της πρωτεύουσας της χώρας στις πέντε η ώρα το απόγευμα κι
 αργά περνώ το χέρι μου σ' αυτή την αβέβαιη μορφή.
 Απ' την πλευρά των βουνών, μεγαλώνουν χοντρά σύννεφα.
 Μικρές άσπρες γέφυρες κινούνται στη θάλασσα, κότες σε πανικό. Είναι άσχημο.
 Μα είναι ένα λουλούδι.
 Τρυπά την ασφαλτο, την πλήξη, την αηδία και το μίσος.

* * *

Ilka Brunhilde Laurito

Η Ilka Brunhilde Laurito γεννήθηκε το 1925 στο Σάο Πάολο. Για τη μεγαλούπολη αυτή, που δε σταματά να αλλάζει και να εξελίσσεται, η ποιήτρια δείχνει ενδιαφέρον και μια ιδιαίτερη αγάπη, τόσο στα ποιήματά της όσο και στα πεζογραφήματά της ή στα βιβλία της για νέους.

Η πρώτη ποιητική της συλλογή *Δρόμος* εκδόθηκε το 1948. Ακολούθησαν αρκετές άλλες, καθώς και μερικά πεζά αφηγήματα και έργα για νέους και παιδιά, που κάποια ανάμεσά τους απέσπασαν σημαντικά λογοτεχνικά βραβεία. Τα βιβλία της προσεγγίζουν, από διάφορες πλευρές, με ένα ύφος προσωπικό, που συνδυάζει την έρευνα της εντοπιότητας με μια διαπολιτισμική στάση, και μεταφυσική αγωνία, τη ζωή μέσα στη μεγάλη πόλη, με όλες τις αντιθέσεις της, αλλά και τον ελευθεροφόρο αγώνα για εσωτερική ισορροπία και αρμονία.

Δύο ποιήματα της Ilka Brunhilde Laurito

ΗΡΩΙΚΗ

Προσφέρω το σώμα μου στον άνεμο
 και νιώθω από πού φυσά η ζωή.
 Ορθώνω το αδάμαστο φλάμπουρο
 και πάω να συναντήσω το θάνατο.

Θα χάσω λίγο λίγο κεφάλι
 κορμό
 και μέλη.
 Μα λίγο με νοιάζει.
 Πάντα μου μένει
 ο σκελετός.

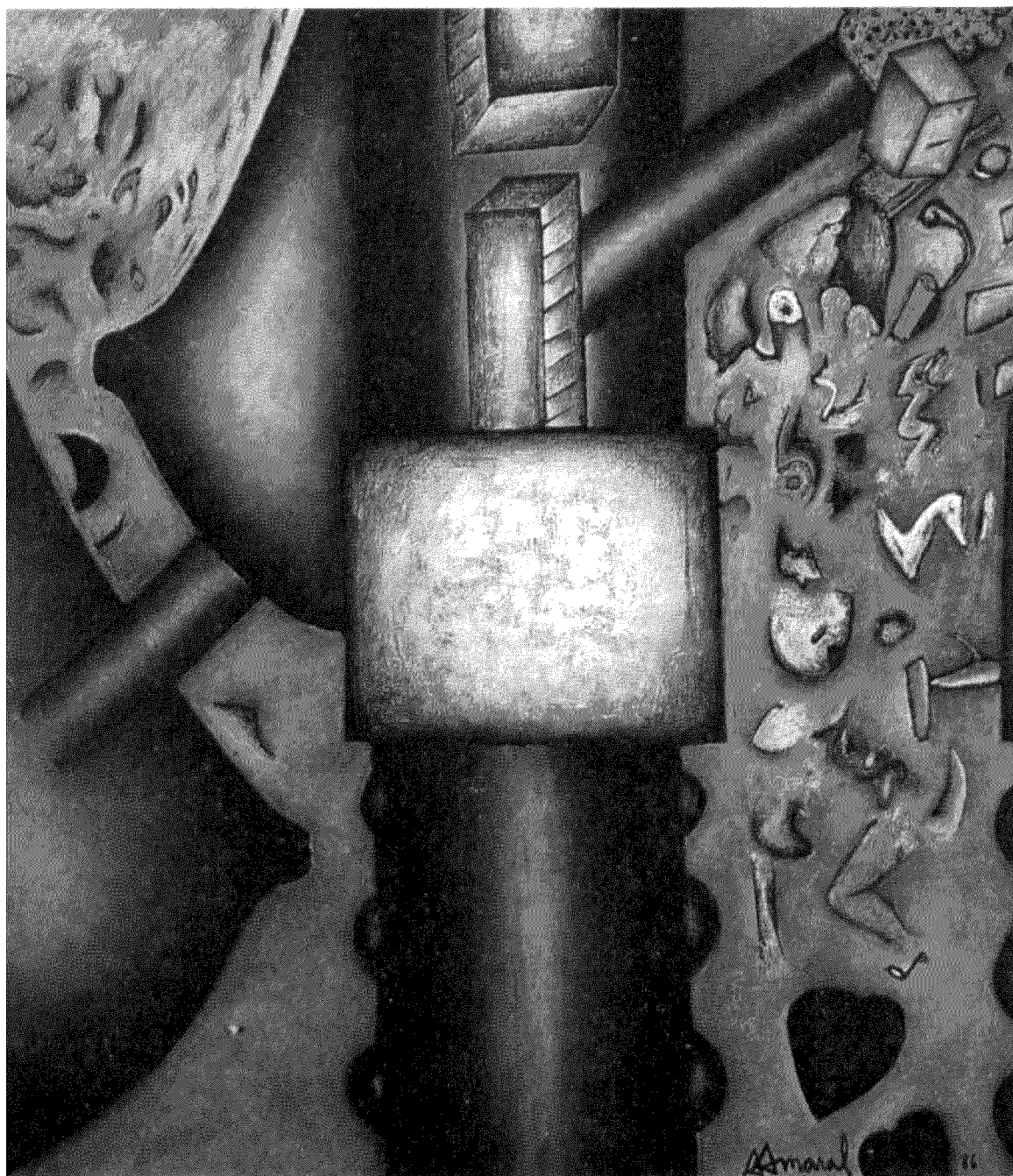
Και αυτό
το λάβαρο της μνήμης
θα υπερασπίσει τ' όνειρό μου
μες στο τολμηρό μεδούλι
των οστών.

* * *

ΣΙΤΑΡΙ

Μαζεύω αυτά τα πρωινά
ώριμους σπόρους
που βλασταίνουν την αυγή,
και κάθε άνθηση της φωτεινής μέρας
γεννιέται από τη νυχτερινή αυτή κοιλιά
που γονιμοποιεί ο ακριβής χρόνος
ενώ δεν βλέπουμε ούτε λέμε τίποτε
μα όπου η σιωπή μεγαλώνει
και προσέχει
την επίσημη στιγμή όταν το φως
ξαναγεννιέται
απ' τη μυστική διαύγεια που το
ονειρεύτηκε.

μετάφραση από τα πορτογαλικά: Αντρέας Παγουλάτος

Antonio Henrique Amarae, Chronos et le temps, 1986, Βραζιλία.